

EWA ANDRYSIAK
Uniwersytet Łódzki

BIBLIOTEKA KANONIKÓW LATERAŃSKICH REGULARNYCH W KALISZU I JEJ LOSY PO LIKWIDACJI KLASZTORU W 1810 ROKU

1. LITERATURA PRZEDMIOTU

Literatura na temat kanoników regularnych laterańskich, którzy zarządzali kościołem św. Mikołaja w Kaliszu przez 452 lata, jest niezbyt obszerna. Do podstawowych opracowań należą prace Adama Chodyńskiego (*Kościół Ś-go Mikołaja w Kaliszu. Wspominek historyczny*, Warszawa 1874) i Józefa Raciborskiego (*Kościół kaliskie*)¹, które do dziś stanowią ważne źródło, korzystają z nich nadal kolejni autorzy². Na łamach „Kaliszanina” Chodyński opublikował obszerny artykuł dotyczący sekularyzacji kościoła św. Mikołaja i przeniesienia zakonników oraz zniesienia klasztoru³.

Nie można też pominąć wydanych w latach 70. XX w. prac: *Zakony męskie w Polsce w 1772 roku* (Lublin 1972) i *Kanonicy regularni laterańscy w Polsce. Studia z dziejów kongregacji krakowskiej XV-XIX wieku*⁴ oraz *Encyklopedii kościelnej*, na łamach której mamy m. in. hasło „Kanonicy laterańscy”⁵.

Jeśli chodzi o bibliotekę najwięcej informacji przynosi praca Krzysztofa Walczaka *Biblioteki Kalisza i ich miejsce w życiu kulturalnym miasta 1793-1945*, w której autor omawia także biblioteki klasztorne i kościelne, w tym biblioteki klasztoru kanoników regularnych laterańskich i kościoła św. Mikołaja⁶. Działalność biblioteki kanoników laterańskich możemy poznać dzięki pracy L. Zalewskiego pt. *Biblioteka ks. ks. kanoników regularnych laterańskich w Kraśniku* wydanej w 1922 r. w Lublinie.

¹ Praca J. Raciborskiego *Kościół kaliskie* publikowana była w „Kronice Diecezji Kujawsko-Kaliszkiej” (1923-24), część dotycząca kościoła św. Mikołaja i klasztoru kanoników laterańskich ukazała się w 1924 r. (nr 2 s. 54-60, nr 3 s. 110-120, nr 4 s. 161-166). Ponownie pracę Raciborskiego przypomniało „ABC Kaliskie” (1929-30); *Kościół św. Mikołaja i klasztor kanoników laterańskich* – 1929 nr 247, 254, 261, 268, 275, 282, 289, 298, 303, 310, 317, 324, 331, 342, 345, 357; 1930 nr 2, 6, 19, 26, 33, 40.

² J. Dymkowska, *Kościół św. Mikołaja*, „Kalisia” 1993, nr 4; 1994 nr 5, 6; P. Pawlaczyk, *750-lecie kościoła p.w. św. Mikołaja*, „Opiekun” 2003, nr 19, s. 1, 7; A. Tabaka, *Nasza katedra*, „Kalisia Nowa” 2004, nr 6-7, s. 12-13.

³ [Chodyński Adam] Ad. Ch., *Supremacja Kanoników laterańskich w Kaliszu. Wyjątek z obszernej monografii Kościoła św. Mikołaja*, „Kaliszanin” 1879, nr 50, s. 211, nr 51, s. 215, nr 54, s. 228-229, nr 55, s. 232-233, nr 64, s. 269, nr 66, s. 277, nr 67, s. 280-281, nr 68, s. 285, nr 69, s. 289.

⁴ *Kanonicy regularni laterańscy w Polsce. Studia z dziejów kongregacji krakowskiej XV-XIX wieku*, red. Z. Jakubowski, Kraków 1975.

⁵ *Encyklopedia katolicka*, t. 8, Lublin 2000, łam 585-590.

⁶ K. Walczak, *Biblioteki Kalisza i ich miejsce w życiu kulturalnym miasta 1793-1945*, Kalisz 1996, s. 101-106.

Omówieniem stanu badań nad księgozbiorami diecezji włocławskiej zajął się w roku 1973 ks. Kazimierz Rulka⁷, niestety brak tu wiadomości na temat zbiorów po kanonikach laterańskich, które trafiły do Włocławka. Drobne informacje natomiast znaleźć można w artykule *Księgozbiory historyczne w Bibliotece Seminarium Duchownego we Włocławku* tego samego autora, opublikowanym w „Kronice Diecezji Włocławskiej”⁸.

Z kolei w pracach kaliskiego historyka Adama Chodyńskiego *Proboszczowie kościoła św. Mikołaja w Kaliszu* („Kaliszanin” 1879), *Stefan Damalewicz historyk, przełożony kanoników laterańskich w Kaliszu (XVII w.)* (Poznań 1872), *Ignacy Przybylski, rektor szkół poznańskich, plockich i kaliskich. Życiorys* („Noworocznik Kaliski” na rok 1876 i odbitka: Kalisz 1876) mamy wiadomości o zakonnikach i księżach, których decyzje miały wpływ także na losy księgozbioru. Postać Przybylskiego przypomniał Lech Słowiński w szkicu *Zapomniany rektor szkół poznańskich, plockich i kaliskich*⁹. Informacje o Damalewicu i Przybylskim przynoszą również słowniki biograficzne, w tym *Wielkopolski słownik biograficzny*¹⁰ i *Słownik biograficzny Wielkopolski południowo-wschodniej – ziemi kaliskiej*¹¹.

Nie można pominąć źródeł drukowanych, z których najstarsze to reguła św. Augustyna wydana w Krakowie w 1715 r.¹², zawierająca również przepisy dotyczące biblioteki. Cenne informacje przynoszą *Materiały do dziejów państwowej polityki bibliotecznej w Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim (1807-1831)* w opracowaniu Mariana Łodyńskiego (Wrocław 1958) oraz katalogi XV-XVI-wiecznych druków ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, dzięki którym poznajemy zachowane druki z proveniencją biblioteki kaliskich kanoników¹³.

Na koniec odnotować wypada jeszcze akta klasztoru księży kanoników regularnych w Kaliszu z lat 1807-1837 przechowywane w Archiwum Głównym Akt Dawnych w zespole Komisja Województwa Kaliskiego.

2. KANONICY LATERAŃSCY REGULARNI – DZIEJE KLASZTORU W KALISZU ORAZ LUDZIE ZGROMADZENIA

Kanonicy regularni laterańscy pojawili się w grodzie nad Prosną w roku 1358 i przetrwali tu, przy kościele św. Mikołaja, do roku 1810.

⁷ K. Rulka, *Stan badań nad księgozbiorami diecezji włocławskiej oraz postulaty badawcze na przyszłość*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 1973, t. 26, s. 5-57.

⁸ „Kronika Diecezji Włocławskiej” 1992, t. 75, nr 7/12, s. 276.

⁹ L. Słowiński, *Zapomniany rektor szkół poznańskich, plockich i kaliskich*, [w:] *Dla tej, co nie zginęła. Z dziejów edukacji narodowej na ziemiach polskich w latach 1795-1831*, Poznań 1985, s. 135-150.

¹⁰ Z. Chodyła, *Przybylski (Rohfleisch) Ignacy*, [w:] *Wielkopolski słownik biograficzny*, [kom. red. A. Gąsiorowski (przew.) i in.], wyd. 2, Poznań 1983, s. 598.

¹¹ E. Andrysiak, *Przybylski (Rohfleisch) Ignacy*, [w:] *Słownik biograficzny Wielkopolski południowo-wschodniej – ziemi kaliskiej*, t. 2, red. D. Wańka, Kalisz 2003, s. 183; A. Walczak-Niewiadomska, *Damalewicz Stefan*, [w]: tamże, t. 3, s. 102.

¹² *Regula S. Aurelii Augustini... ad usum Canoniorum Regularium Lateranensium Congregationis per Minorem Poloniam et Magnum Ducatum Lithuaniae extensae*, Cracoviae 1715.

¹³ *Katalog druków XV i XVI wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. Cz. 1, XV w., cz. 2, XVI w.: A*, oprac. T. Komender, Warszawa 1994; *Katalog druków XVI wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, t. 2, B, cz. 1, Babrius-Biblia; cz. 2, Bibliander-Bzowski, oprac. T. Komender i H. Mieczkowska, Warszawa 1998; t. 3, C-E, red. H. Mieczkowska, Warszawa 2007; t. 4, F-K, red. H. Mieczkowska, Warszawa 2011 (Prace Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie).

Kościół wzniesiony po 1253 r., najprawdopodobniej z fundacji księcia kaliskiego Bolesława Pobożnego i jego żony bł. Jolanty, rozbudowywano przez wieki. Nie zachował się niestety dokument fundacyjny kościoła, w zasobach archiwalnych brak też informacji o jego początkach. Pięknie o świątyni napisał w okresie międzywojennym konserwator zabytków Józef Raciborski:

Budowla świątyni śmiała, wyniosła, o fasadzie z pięknym ostrołukowym wejściem, potężnymi szkarpami otoczona przy swojej nieomal prostocie... swoista piękność średniowiecznej architektury¹⁴.

Dokumentem z 1303 r. arcybiskup gnieźnieński Jakub Świnka dokonał podziału Kalisza na dwie parafie, jedna z nich utworzona została przy kościele św. Mikołaja, jej proboszczem został kanonik katedry poznańskiej Benjamin, jego następcami byli Henryk i Piotr, a po nich Mikołaj, który zapisał się niezbyt chwalebnie, opuszczając parafię samowolnie w 1358 r.¹⁵ – „zabił w uniesieniu jednego z rzemieślników i bojąc się kary uciekł z miasta”¹⁶. W wyniku tego wydarzenia, w tym samym roku król Kazimierz Wielki, za zgodą arcybiskupa gnieźnieńskiego Jarosława Skotnickiego, na podstawie dokumentu wystawionego w Krakowie, do opuszczonej parafii sprowadził ze wsi Męka pod Sieradzem zakonników reguły św. Augustyna zwanych kanonikami regularnymi laterańskimi, przekazując im w zarząd kościół¹⁷.

W roku 1441 na Soborze w Bazylei kaliski klasztor uznano za samodzielny, a kościół w tymże roku arcybiskup gnieźnieński – komisarz Soboru – Wincenty Kott wyniósł do godności kolegiaty zakonnej. Poskutkowało to osłabieniem wpływów opactwa wrocławskiego, któremu konwent podlegał. Nowo ustanowiona kolegiata otrzymała szereg przywilejów, potwierdzonych w 1540 r. roku przez króla Zygmunta Augusta na walnym sejmie w Krakowie¹⁸.

Pierwszym proboszczem kościoła św. Mikołaja z zakonu kanoników laterańskich został subprzeor opactwa wrocławskiego – Maciej (od 1358 r.). Staraniem zakonników utrzymywana była szkoła parafialna, o której wzmianki pojawiają się już w 1372 roku. W 1448 r. znalazła miejsce, obok gotyckiej świątyni, w piętrowym budynku klasztornym wzniesionym za prepozyta Pawła z Wrocławia (1437-1463). Pierwszym Polakiem wybranym na proboszcza zgromadzenia był kaliszanie Tomasz Pierzyna (zm. 1471), za jego rządów (od 1463) kalisy laterańczycy „usunęli się” spod rezydencji wrocławskiego opata i jako zgromadzenie nabyli wybieralności. Zakonnicy kaliszanie później jeszcze kilkakrotnie byli proboszczami (Szymon z Ogrodów, Piotr Gagatek, Wojciech Lipsek, Szymon Żuber, Jakub Wojciński, Stanisław Bonarowicz)¹⁹.

Przy klasztorze i na jego gruntach działał szpital, który dla podupadłych obywateli założyli kalisy mieszczenie, a pierwsza udokumentowana wiadomość o Szpitalu św. Trójcy pochodzi z 1461 r. Funkcję opiekunów (prowizorów) szpitala sprawowali kanonicy laterań-

¹⁴ J. Raciborski, *Kościół kaliskie*, „Kronika Diecezji Kujawsko-Kaliskiej” 1924, nr 3, s. 111.

¹⁵ A. Chodyński, *Kościół Ś-go Mikołaja w Kaliszu. Wspominek historyczny*, Warszawa 1874, s. 21; Raciborski, *Kościół...*, 1924, nr 4, s. 165.

¹⁶ A. Chodyński, *Kościół...*, s. 13.

¹⁷ Tamże; J. Raciborski, *Kościół...*, 1924, nr 2, s. 55; M. Wrzeszcz, *Kalisz. Miasto*, w: *Encyklopedia katolicka*, [red. nac. A. Szostek (przew.) in.], t. 8, Lublin 2000, łam 398.

¹⁸ J. Raciborski, *Kościół...*, 1924, nr 2, s. 56.

¹⁹ J. Raciborski, *Kościół...*, 1924, nr 2 s. 56-57, nr 4, s. 165-166; A. Chodyński, *Kościół...*, s. 21-24; tenże, *Proboszczowie kościoła św. Mikołaja w Kaliszu od czasów najdawniejszych do dzisiejszych*, „Kaliszanin” 1879, nr 71, s. 296.

scy, np. w 1614 r. prowizorem był proboszcz św. Mikołaja Szymon Żuber (Zuber), przełożonymi natomiast byli przeorowie zakonu kanoników laterańskich (jednocześnie proboszczowie kościoła św. Mikołaja) lub jeden z zakonników²⁰. W wieku XVII i XVIII przy kościele istniały bractwa: Bractwo Świętej Trójcy (od 1647 r.), Bractwo Szkaplerza (od 1668 r.), Bractwo św. Jana Nepomucena (od 1750), Bractwo Pomocy duszom czyścowym (1780) oraz cechy²¹.

Kościół wielokrotnie niszczyły pożary (1560, 1595, 1609, 1706); w roku 1612, po zniszczeniach dokonanych trzy lata wcześniej, jego odbudowę powierzono włoskiemu muratorowi Albinowi Fontanie. Ponownie kościół restaurowany był w latach 1757-72, około roku 1810, w latach 1869-76.

Za rządów historyka doktora teologii Stefana Damalewicza (1649-1660), byłego kanonika katedry wrocławskiej i jego następcy przeora kaliskiego Wojciecha Wielowicza (1660-1676) w klasztorze wprowadzono wiele reform dotyczących zgromadzenia. Damalewicz był autorem *Konstytucji kanoników regularnych klasztoru św. Mikołaja w Kaliszu*. Tylko Józef Porębski proboszcz kaliskiego zgromadzenia wybrany 18 XII 1690 r. opisał kościół, prawa i zgromadzenie, majątek ruchomy i nieruchomy klasztoru, bibliotekę, wprowadził też nakaz ścisłego stosowania się do konstytucji spisanych przez Damalewicza²². Jednym z najznakomitszych proboszczów kościoła św. Mikołaja i przełożonych kaliskich kanoników był Piotr Mirowski (od 26 IX 1757-V 1772), który m. in. swoim kosztem odrestaurował zniszczony kościół²³.

W roku 1793 Kalisz znalazł się pod rządami pruskimi, co miało także swoje konsekwencje dla klasztoru. W lipcu 1806 roku prezes Kamery kaliskiej von Nencke uzyskał zatwierdzenie w Berlinie projektu zburzenia kościoła św. Mikołaja. Zakonnicy otrzymali polecenie opuszczenia klasztoru i przeniesienia się do Trzemeszna, do opactwa tejże reguły. Plany zniszczenia kościoła, mimo iż utrzymywane były w ścisłej tajemnicy, przedostały się do wiadomości mieszkańców. Z pomocą świątyni przyszli mieszcianie kaliscy i ówczesny kustosz kanoników laterańskich ks. Łukasz Marszałkowski organizując m. in. straż czuwającą nad jej bezpieczeństwem, a także wypadki polityczne. Na wieść o przegranej z Francuzami bitwie pod Jeną wojska pruskie, a także prezes kamery Nencke, opuścili Kalisz. W tym czasie kaliski konwent liczył zaledwie dwóch zakonników²⁴. Ostatnim proboszczem z zakonu był Wojciech Kurzawski (1790-1804), po którym parafią administrował przeor konwentu Wawrzyniec Starowicz. W lutym 1808 r. arcybiskup gnieźnieński Ignacy hr. Raczyński administratorem parafii ustanowił kapłana świeckiego ks. Jana Gorczyzewskiego – archidiacona kolegiaty Najświętszej Marii Panny, rektora szkół kaliskich²⁵.

Klasztor kanoników regularnych laterańskich przy kościele św. Mikołaja arcybiskup Ignacy hr. Raczyński rozwiązał dekretem z dnia 17 maja 1810 roku, a kościół razem z parafią przekazano duchowieństwu świeckiemu diecezji²⁶.

²⁰ Z. Kłedecki, *Dzieje Szpitala św. Trójcy w Kaliszu*, „Zeszyty Naukowe Kaliskiego Towarzystwa Lekarskiego” 2006, nr 12, s. 81-82

²¹ J. Raciborski, *Kościół...*, 1924, nr 3, s. 120.

²² A. Chodyński, *Proboszczowie kościoła...*, „Kaliszanin” 1879, nr 73, s. 306.

²³ Tamże, „Kaliszanin” 1879, nr 75, s. 313.

²⁴ J. Raciborski, *Kościół...*, 1924, 2, s. 57-59.

²⁵ A. Chodyński, *Kościół...*, s. 24-25; tenże, *Supremacja kanoników laterańskich...*, „Kaliszanin” 1879, nr 64, s. 269.

²⁶ M. Wrzeszcz, *Kalisz. Miasto*, [w:] *Encyklopedia katolicka...*, t. 8, łam 398, 402; J. Raciborski, *Kościół...*, 1924, 2, s. 60; W. Kościelniak, K. Walczak, *Kronika miasta Kalisza*, Kalisz 2002, s. 106.

Protokół publikacji dekretu sekularyzacyjnego spisał 14 listopada 1810 r. ks. Stanisław Kostka Podbowicz²⁷. Po zniesieniu klasztoru nominacji na funkcję proboszcza nie przyjął, mianowany na to stanowisko, ks. Edward Markowski (1811)²⁸.

Proboszczami parafii św. Mikołaja po sekularyzacji kościoła byli m. in. Ignacy Przybylski (1817-38), Józef Lisiecki (1854-72), Karol Pollner (1875-83), Piotr Falkiewicz (1884-1900), Jan Sobczyński (1901-42)²⁹.

3. BIBLIOTEKA – DZIEJE I ZAWARTOŚĆ DO 1810 ROKU

Informacje na temat biblioteki są bardzo skąpe. Świątynia – o czym wspomniano wyżej – kilkakrotnie padła ofiarą płomieni, w pożarach ucierpiał także księgozbiór. Bogata biblioteka klasztorna została zniszczona w pożarze w roku 1560³⁰.

Zgromadzenia kanoników regularnych działały w oparciu o regułę św. Augustyna, w której zawarte były też przepisy dotyczące biblioteki i bibliotekarza. W 1339 r. troskę o biblioteki i stałe ich wzbogacanie zalecał zakonnikom również papież Benedykt XI³¹.

Zgodnie zatem z przepisami reguły zakonnej księgozbiór domowy posiadał klasztor kaliski, opiekował się nim wyznaczony zakonnik pełniący rolę bibliotekarza, który utrzymywał porządek w zbiorach, zabezpieczał je i wypożyczał. Odpowiadał też za inwentarz, którego drugi egzemplarz, będący pod opieką przeora, przechowywano w klasztornej archiwum. Co roku przełożony klasztoru zobowiązany był do sprawdzania stanu biblioteki i aktualizowania inwentarzy (dopisywanie nabytków, podawanie przyczyn ubytkowania książek)³².

Biblioteka kaliskich kanoników miała swoje pomieszczenie w piętrowym budynku klasztornej wzniesionym w XV wieku obok świątyni. Księgozbiór powiększał się drogą zakupów i darów od osób świeckich, przykładem są tomy od Adama Łuszczewskiego – szlachcica zapisanego w księgach miejskich kaliskich³³, J. Rosmickiego z Kalisza³⁴. Do biblioteki włączano także księgozbiory zakonników po ich śmierci, ale nie tylko. Do zasobu biblioteki klasztornej trafiły książki kanoników regularnych laterańskich: Marcina Mireckiego³⁵, Sebastiana Desczyńskiego³⁶, Aleksego Świdierskiego³⁷,

²⁷ A. Chodyński, *Supremacja kanoników laterańskich...*, nr 68, s. 285.

²⁸ A. Chodyński, *Kościół...*, s. 25.

²⁹ M. Wrzeszcz, *Kalisz. Miasto...*, s. 399.

³⁰ J. Raciborski, *Kościół...*, 1924, 2, s. 57; A. Chodyński, *Kościół...*, s. 14.

³¹ K. Walczak, *Biblioteki...*, s. 102.

³² Tamże, s. 102.

³³ Inscriptus Cathalo[go] lib[rorum] Adami Łuszczewski... – XVII w. – *Katalog druków...*, t. 4, Warszawa 2011, wg indeksu.

³⁴ J. Rosmicki oraz J R[osmicki] 1679 Calis[siae] – *Katalog druków...*, t. 4, wg indeksu.

³⁵ Martinus Mirecki (XVII/XVIII w.); Domui Canon[icorum] regul[arium] Lateran[ensium] S. Aug[ustini] Calissie[nsi] intulit secum Martinus Mirecki (XVIII w.); Domus Calissiensis Can[onicorum] Reg[ularium] Lat[eranensium] ad S. Nicolaum emit Pater [Martinus] Mirecki; Ad usum Martini Mirecki C[anonicorum] R[egularium] L[ateranensium] Professi Caliss[iensis] (XVIII w.) – *Katalog druków...*, t. 2, cz. 1-2, Warszawa 1998, wg indeksu; t. 3, Warszawa 2007, wg indeksu.

³⁶ Frat[ris] Sebastian[i] Desczyński Canon[ici] Reg[ularis] (XVII w.) – *Katalog druków...*, t. 2, cz. 1-2, wg indeksu.

³⁷ Alexij Swiderski C[anonicorum] R[egularium] Lat[eranensium] ad S. Nicolaum (XVII w.) – *Katalog druków...*, t. 3, wg indeksu.

nie znanego bliżej ojca Stanisława³⁸, Piotra Albina Fabrycego³⁹, czy Szymona Żubera (Zubera)⁴⁰, kaznodziei w kościele pw. św. Mikołaja, w latach 1602-1649 przełożonego kaliskiego klasztoru. W bibliotece były dzieła z księgozbiorów kanoników Andrzeja Foglera – profesora w Kaliszu⁴¹, Pawła Ignacego Łuszczewskiego – dr. teologii Akademii Krakowskiej⁴², Adama Niesobowicza⁴³. Swoją księgozbiór zapisał kaliskim kanonikom Stefan Damalewicz, w latach 1649-1660 proboszcz konwentu.

Poza tym w zbiorach biblioteki kaliskich lateranów były tomy z proveniencjami Franciszka – prepozyta w Uniejowie⁴⁴, Piotra Domaradzkiego – plebana w Drugni (dekanat Stopnica)⁴⁵, zakonnika Tomasza Fryczyńskiego⁴⁶ czy Stanisława Suchorzewskiego h. Zareba – dworzanina Stefana Batorego, w latach 1596-1614 podstolego kaliskiego⁴⁷.

Tematyka zbiorów kanoników regularnych laterańskich, zgodnie z zatwierdzonym schematem⁴⁸, obejmowała

- pisma Ojców Kościoła,

- egzegezy Pisma Świętego (edycje Biblii w języku greckim i łacińskim⁴⁹, Dionysius Carthusianus),

- kazania (Ioannes Ferus⁵⁰, Haymo, ep. Halberstadensis⁵¹, Ioannes de Segovia⁵²)

- dzieła historyczne, w tym także żywoty świętych (Pietro Bembo, Juliusz Gajusz

³⁸ P[at]e[r] Stanislaus pro Conventu Calissien[si] C[anonicorum] r[e]g[ularium] comparavit (XVII w.) – *Katalog druków...*, t. 3, wg indeksu.

³⁹ Ex libris R[everendi] P[atris] Petri Fabricij C[anonici] R[egularis] L[ateranensis] manu propria (XVII w.) – *Katalog druków...*, t. 3, wg indeksu; Ex Libris R[everendi] P[atris] Petri Alb[ini] Fabricij C[anonicorum] R[egularium] L[ateranensium] mpp – XVII w. – *Katalog druków...*, t. 4, wg indeksu.

⁴⁰ ... Fr[ater] Simon Zuberus Canonicus Regularis Calissiensis ... (XVII w.) – *Katalog druków XVI wieku...*, t. 3, wg indeksu; Anno 1603 Hunc librum et alios Iosephi Acosta R[everendus] P[ater] Simon Zuberus Praepositus ad S[anctum] N[icolaum] in Caliss[ia] 4 florenis Pro sui Conuentus fratrum... Oretur pro eo – *Katalog druków...*, t. 4, wg indeksu.

⁴¹ Ex Cathalogo Libror[um] P[atris] Andreae Fogler C[anonicorum] R[egularium] L[ateranensium] ad S. Nicolaum Calissi[ae] Professi – XVII w. – *Katalog druków...*, t. 4, wg indeksu.

⁴² P[ater] Paulus Łuszczewski comparavit pro con[ventu] – *Katalog druków...*, t. 4, wg indeksu.

⁴³ Adamus Niesobowicz Domus Calissiens[is] Can[on]icor[um] Regularium Professus – XVII w. – *Katalog druków...*, t. 4, wg indeksu.

⁴⁴ V[e]n[er]a[b]l[is] Francisci ad S. Adalb[ertum] Uni[er]s[it]at[is] Praepositi – XVII w. – *Katalog druków...*, t. 4, wg indeksu.

⁴⁵ PETRUS DOMARACZKI – tłocz. oraz Inscriptus cathalogo librorum Petri Domarackij Anno 1607 Grossis 42 Polon[is] comparatus Posnaniae in nundinis Post festum S. Joa[n]nis celebratis – *Katalog druków...*, t. 4, wg indeksu.

⁴⁶ P[at]er Thomas Fryczynskj – XVII w. – *Katalog druków...*, t. 4, wg indeksu.

⁴⁷ Stanislaus Suchorzewski Romae 7 Calend[is] Maij 1572 – *Katalog druków...*, t. 4, wg indeksu.

⁴⁸ Schemat zbiorów za: K. Walczak, *Biblioteki Kalisza...*, s. 102-103.

⁴⁹ *Katalog druków XVI wieku...*, t. 2, cz. 1, poz. 963 t. 4; poz. 972, poz. 997 egz. b.

⁵⁰ Ioannes Ferus, *Postilla de Sanctis... per Ioannem a Via... Laina facta...*, P. 2, Moguntiae 1558. – *Katalog druków...*, t. 4.

⁵¹ Haymo, ep. Halberstadensis, *Homiliarum sive Concionum popularium in Evangelia de tempore et sanctis, quemadmodum in Ecclesiis per totum annum leguntur...*, Coloniae [po 1 XII] 1536. – *Katalog druków...*, t. 4.

⁵² Ioannes de Segovia, *De praedicatione evangelica libri quatuor : in quibus de forma studendi, atq[ue] docendi Scripturam Sacram et de concionatoris officio plenissime disseritur...*, Brixiae 1586. – *Katalog druków...*, t. 4.

Cezar, Filip Callimach, Laertius Diogenes, Lucius Annaeus Florus⁵³, Andreas Fulvius⁵⁴, Francesco Guicciardini⁵⁵, Jan Herburt⁵⁶, Hieronymus, Paulus Iovius⁵⁷),

- kazuistykę duszpastersko-moralną i katechizmy (Stanislaus Hosius⁵⁸),

- literaturę ascetyczną (dramaty) – Claudio Forzate⁵⁹,

- teologię scholastyczną i moralną (Conradus Glingius),

- teologię polemiczną (Robertus Bellarminus⁶⁰, Georgius Eder, Jakub Górski⁶¹),

- prawo kanoniczne (papież Bonifacy VIII, Concilia, Constitutiones⁶², Corpus Iuris Canonici⁶³),

- prawo cywilne (Corpus Iuris Civilis⁶⁴),

- krasomówstwo, literaturę panegiryczną i podręczniki retoryki (Marek Tulliusz Ciceron⁶⁵, Iodocus Clichtoveus, Demostenes),

- filozofię (Aristoteles⁶⁶, Petrus Fonseca⁶⁷, Jakub Górski⁶⁸),

- zagadnienia państwowe i polityczne (Alexander Guagninus⁶⁹, Marcin Kromer⁷⁰),

⁵³ Lucius Annaeus Florus, *De gestis Romanorum historiarum lib. IIII...*, altera editio..., Coloniae 1600. – *Katalog druków...*, t. 4.

⁵⁴ Andreas Fulvius, *De Urbis antiquitatibus libri quinque...*, in Roma [po 13 XI] 1545. – *Katalog druków...*, t. 4.

⁵⁵ Francesco Guicciardini, *La Historia d'Italia...*, in Vinegia 1568. – *Katalog druków...*, t. 4.

⁵⁶ Jan Herburt, *Chronica sive Historiae Polonicae... descriptio...*, Basileae [po VIII] 1571. – *Katalog druków...*, t. 4.

⁵⁷ Paulus Iovius, *Historiaum sui temporis*, Basileae 1567. – *Katalog druków...*, t. 4.

⁵⁸ Stanislaus Hosius, *Confessio fidei catholicae Christiana, autoritate synodi provincialis quae habita est Petricoviae Anno M.D.I.I. mense Iunio aedita...*, Cracoviae 1553; toż: Viennae 1560. – *Katalog druków...*, t. 4.

⁵⁹ Claudio Forzate, *La Recinada : tragedia...*, in Padova 1590. – *Katalog druków...*, t. 4.

⁶⁰ Robertus Bellarminus, *Disputationes... de controversiis christianae fidei, adversus huius temporis haereticos, tribus tomis comprehensae*, t. 1-2, Ingolstadii 1587-1589.

⁶¹ Jakub Górski, *Animadversio sive Crusius : in theologos Wirtembergenses sua acta et scripta apud patriarcham Constantinopolitanum iactantes...*, Coloniae 1586. – *Katalog druków XVI wieku...*, t. 4.

⁶² Constitutiones aż do roku 1581 uchwalone. – *Katalog druków...*, t. 3, poz. 2638 egz. c.

⁶³ *Corpus Universi Iuris Canonici, hoc est Decretorum canonicorum collectanea olim...*, Francofurti 1586.

⁶⁴ [*Corpus Iuris Civilis*, t. 1-6], Lugduni 1557; *Institutiones : Iustiniani... Institutionum libri quatuor...* Lugduni 1538; *Institutionum libri IIII, adnotationibus ac notis...* Editio quinta, [Genevae] 1597; *Institutiones Iuris Civilis...*, Venetiis 1599.

⁶⁵ Marcus Tullius Cicero, *Opera omnia quae exstant...*, Francofurti 1590; *Opera omnia. Epistolae familiares, cum commentariis...*, Venetiis 1579; *Opera omnia. [Rhetorica omnia]*, Argentorati 1578; [*Rhetorica selecta*] *De oratore dialogitres...*, Haganoae 1535.

⁶⁶ Aristoteles, *Opera. T. 3, Metaphysicorum libri XIII. Theophrasti Metaphysicorum liber...* Lugduni 1566. – *Katalog druków XV i XVI wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, t. 1, Warszawa 1994, wg indeksu.

⁶⁷ Petrus Fonesca, *Commentariorum... in libros Metaphysicorum Aristotelis...*, t. 2, Lugduni 1593.

⁶⁸ Jakub Górski, *Commentariorum artis dialecticae libri decem*, Lipsiae [po 1 II 1563]. – *Katalog druków...*, t. 4.

⁶⁹ Alexander Guagninus, *Sarmatiae Europaeae descriptio : quae regnum Poloniae, Lituaniam, Samogitiam, Russiam, masoviam, Prussiam, Pomeraniam, Livoniam et Moschoviaae, Tartariaeque partem complectitur, Alexandri Gwagnini... diligentia conscriptae*, [Cracoviae, po 20 VI 1578]. – *Katalog druków...*, t. 4.

⁷⁰ Marcin Kromer, *Polonia sive De situ, populis, moribus, magistratibus et republica regni Polonici libri duo...*, Coloniae 1577. – *Katalog druków...*, t. 4.

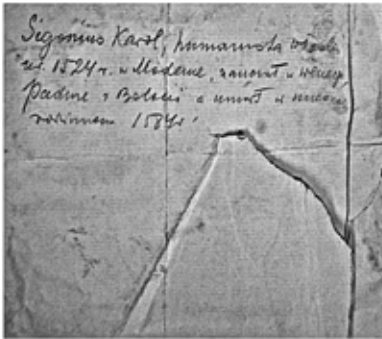
- medycynę, zielniki,
- zbiory poezji (Franciscus Bencius),
- słowniki (Ambrosius Calepinus⁷¹, Jean Crespin⁷²),
- podręczniki do nauki języków obcych

i miscellanea (Natalis Comes⁷³) – co potwierdza także zawartość czterech tomów *Katalogu druków XVI wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie* wydanych w latach 1994-2011, w opracowaniu Teresy Komender (t. 1, cz. 1-2), T. Komender i Haliny Mieczkowskiej (t. 2, cz. 1-2) i pod red. Haliny Mieczkowskiej (t. 3-4), do którego materiał proveniencyjny opracowany został pod kierunkiem Marii Sipayłło (t. 1) i Marii Cubrzyńskiej-Leonarczyk (t. 2-4). W czterech tomach odnaleziono 104 pozycje z proveniencjami kaliskich lateranów.

Dzieła stanowiące własność kaliskiej biblioteki kanoników laterańskich opatrywane były rękopiśmiennymi notami własnościowymi, które różniły się układem treści, najczęściej powtarzające się to:

Domus Calis[siensis] S[ancti] Nicolai Can[onicorum] Reg[ularium] Lateran[ensium]; Collegij Calissien[sis] Can[oni]corum Reg[ularium] Lateranen[sium] ad San[ctum] Nicolaum; Domus Calissien[sis] Canon[icorum] Reg[ularium] Lateran[ensium] ad S[anctum] Nicolaum (XVII-XVIII w.),

Dom[us] Calissien[sis] S[ancti] Nicolai Can[onicorum] Re[gularium].

1. Karta tytułowa dzieła K. Sigoniusa *De antiquo iure civium...* (Venetijs 1560).

Pod tytułem nota proveniencyjna: *Domus Calissien[sis] Canon[icorum] Reg[ularium] Lateran[ensium] ad S[anctum] Nicolaum*). Egz. ze zbiorów Miejskiej Biblioteki Publicznej im. A. Asnyka w Kaliszu

⁷¹ Ambrosius Calepinus, *Dictionarium Latinae linguae...*; *De XII item mensium Romanorum ratione...*, Basileae 1535; *Lexicon: recens, candori pristino restitutum, praescripta illi vocum mere Latinorum Graeca nomenclatura, vice auctarii*, Argent[orati] 1537; *Linguae Latinae dictionarium... Cui accedit... Onomastico propriorum nominum per... Conradum Gesnerum... collectum, nunc vero novissime auctum et recognitum*, Basileae 1555; *Dictionarium hexaglottum...: in quo... respondent Latinis vocabulis Graeca, Italica, Gallica, Hispanica, Germanica. Una cum Conradi Gesneri Onomastico sive Proprium Nominum serie numerosissima...*, Basileae 1568.

⁷² Jean Crespin, *Lexicon Graecolatium: nunc recens restitutum et auctum... cui accessere novi... duo Indices...*, [Genevae] 1595.

⁷³ Natalis Comes, *Mythologiae sive Explicationis fabularum libri decem...*, Francofurti 1596.

4. LOSY BIBLIOTEKI PO ROKU 1810

Po zniesieniu zakonu w roku 1810 pozostał księgozbiór, który przez wiele lat – jak pisał ks. Kazimierz Rulka – „był praktycznie bezpański”⁷⁴. Wizytujący w roku 1817 Szkołę Wojewódzką Kaliską Józef Kossakowski, w raporcie wizytacyjnym z 26 maja wspomniał też o zbiorach po luteranach, pisząc:

W miejscu tym o bibliotece należy mi wspomnieć o znacznym zbiorze ksiąg, mogących do 2 i więcej tysięcy wynosić na probostwie Św. Mikołaja po Kanonikach Laterańskich, które w zupełnym opuszczeniu na wilgoci niszczeją (...) ⁷⁵.

Zmiany nie przyniósł również czas, kiedy proboszczem kościoła św. Mikołaja został ks. Ignacy Przybylski (od 1817 r.). Biblioteką zainteresował się w roku 1819 Samuel Bogumił Linde podczas wizyty w Kaliszu, a wizyta okazała się dla zbiorów niezbyt szczęśliwa. Linde wybrał – choć bardziej adekwatne jest tu (według ks. K. Rulki) określenie zabrał – blisko 400 pozycji do Biblioteki Publicznej w Warszawie. Sam Linde napisał później w raporcie:

A i drugą jeszcze [po jezuickiej] w Kaliszu zrewidowałem bibliotekę po Kanonikach Laterańskich na probostwie X. Przybylskiego. Chociaż ta co do zgnilizny, pleśni, kurzu, smrodu nie ustępuje Paulińskiej w Warszawie, atoli zabrałem z niej 390 książek, między innymi Libickiego Horacjusza i niektóre arcyważne incunabula etc. ⁷⁶

W protokole z 5 grudnia 1819 r. objaśniającym koszty podróży po zawieszonych bibliotekach instytutów S. B. Linde, przebywający w Kaliszu od 12 do 19 czerwca napisał m. in.:

Gdy mi zaś w samym Kaliszu wskazano Biblioteki pojezuicką, tudzież Kollegiaty przy probostwie Ś-go Mikołaja po Kanonikach Laterańskich, miałem zatem i tu, gdzie się najmniej tego spodziewałem, co do przetrząsania. Z pierwszej wybrałem 3308, które w 34 paki przy sobie zapakowałem, z drugiej zaś 390 w trzy paki zebrać kazałem. Sposób transportu zarazem z beczkami z Chocza nadeszłymi poleciłem Komisji Wojewódzkiej⁷⁷.

Czytając protokół Lindego zastanawia fakt, dlaczego biblioteka po kanonikach laterańskich doprowadzona została do tak złego stanu. Przecież ks. Ignacy Przybylski – ówczesny proboszcz – wcześniej rektor szkoły departamentowej poznańskiej, następnie szkoły plockiej i kaliskiej szkoły wojewódzkiej – posiadał rozległą wiedzę, ceniony był jako pedagog, ponadto sam posiadał księgozbiór, z którego często korzystał⁷⁸, a w czasie podróży naukowej po Europie, odbytej w latach 1794-96 zwiedził m. in. biblioteki. Sam był też autorem podręczników.

⁷⁴ K. Rulka, *Księgozbiory historyczne w Bibliotece Seminarium Duchownego we Włocławku*, „Kronika Diecezji Włocławskiej” 1992, t. 75, nr 7/12, s. 276.

⁷⁵ M. Łodyński, *Materiały do dziejów państwowej polityki bibliotecznej w Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim (1807-1831)*, Wrocław 1958, s. 10.

⁷⁶ M. Łodyński, *Materiały...*, s. 40.

⁷⁷ Tamże, s. 68.

⁷⁸ *Zapomniany rektor szkół poznańskich, plockich i kaliskich*, [w:] L. Słowiński, *Dla tej, co nie zginęła. Z dziejów edukacji narodowej na ziemiach polskich w latach 1795-1831*, Poznań 1985, s. 140-141, 145-146.

Książki wybrane przez Lindego w roku 1819 razem z pozostałymi zbiorami Biblioteki Publicznej w Warszawie w roku 1834 wywiezione zostały do Cesarskiej Biblioteki Publicznej w Petersburgu, skąd część powróciła do kraju na mocy traktatu pokojowego w Rydze z 1921 roku. Decyzją Stefana Dembego część zbiorów trafiła do Biblioteki Narodowej, część do warszawskiej Biblioteki Seminaryjnej. Zachowane egzemplarze z biblioteki kaliskich lateranów znajdują się dziś w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, ich śladów należy poszukiwać także w Bibliotece Narodowej i Bibliotece Seminaryjnej⁷⁹.

Trudno dziś odtworzyć losy biblioteki pozostałej na plebanii po jej „przetrażnięciu” przez Lindego. Wiadomo, że wiele egzemplarzy z księgozbioru konwentu kanoników laterańskich trafiło do Biblioteki Szkoły Wojewódzkiej Kaliskiej (będącej pod opieką ks. Przybylskiego), co potwierdzają rękopiśmienne noty proveniencyjne na wielu egzemplarzach (*Z Bibli[oteki] Szkoły Woiewódzk[iej] Kalisk[iej]. Podarunek W[ieleb]nego J[ego] M[o]ści X[iędza] Rekt[or]a Przybylskiego*) skreślone ręką bibliotekarza Fryderyka Tripplina⁸⁰, który w latach 1815-30 uporządkował i skatalogował księgozbiór i opatrywał książki zapisami własnościowymi. Także z biblioteki Szkoły Wojewódzkiej Kaliskiej S. B. Linde w 1819 r. zabrał najcenniejsze dzieła do Warszawy, pozostałe w zbiorach starodruki przekazane zostały do Biblioteki Publicznej w Warszawie w roku 1827⁸¹.

Resztki księgozbioru po kanonikach laterańskich zostały włączone do biblioteki kapituły kolegiackiej w Kaliszu (brak jednak informacji, kiedy to miało miejsce) i ostatecznie w roku 1980 przewiezione do biblioteki seminaryjnej we Włocławku⁸². W bibliotece – według informacji uzyskanej od ks. K. Rulki – jest 8 pozycji z księgozbioru kaliskich kanoników laterańskich, wszystkie z wieku XVII.

W latach 80. XX w. egzemplarz opatrzony rękopiśmienną notą proveniencyjną (*Domus Calissien[sis] Canon[icorum] Regul[arium] Lateran[ensium] ad S[anctum] Nicolaum*) trafił do zbiorów Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Adama Asnyka w Kaliszu, chodzi tu o dzieło Karola Sigoniusa – *De antiquo iure civium. Romanorum libri duo. Ad Pium III. Pon. Max. Venetiis. Apud Jordanum Zilettum (1560)* – zakupione na aukcji⁸³.

Nie potwierdziły się wcześniejsze przypuszczenia, że egzemplarze z księgozbioru kaliskich kanoników posiadał ks. Jan Sobczyński, od roku 1901 proboszcz kościoła św. Mikołaja, posiadacz bogatej biblioteki, której część stanowiły stare druki. We fragmentach zachowanego do dziś księgozbioru nie odnaleziono druków z proveniencją kanoników regularnych laterańskich⁸⁴.

Wiele interesujących informacji przyniosą z pewnością kolejne tomy *Katalogu druków XVI wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, praca to niezwykle mozolna, ale obecnie tylko dzięki niej możemy poznać nie tylko to, co gromadzili kanonicy laterańscy w swojej bibliotece, ale także jej darczyńców.

⁷⁹ W kartotece i bazie Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie zarejestrowano 253 egz. z proveniencją biblioteki kanoników regularnych w Kaliszu, zbiory te są w złym stanie. – Informacja M. Cubrzyńskiej-Leonarczyk.

⁸⁰ F. Tripplin (zm. po 1830), z pochodzenia Niemiec, wybitny nauczyciel literatury klasycznej.

⁸¹ *Katalog druków XVI wieku...*, t. 3, s. 900.

⁸² K. Rulka, *Księgozbiory historyczne...*, s. 276.

⁸³ K. Walczak, *Biblioteki Kalisza...*, s. 102.

⁸⁴ A. Walczak-Niewiadomska, *Książdz Jan Sobczyński i jego księgozbiór*, Kalisz 2007, s. 102-106.

EGZEMPLARZE ZNAJDUJĄCE SIĘ W ZBIORACH BIBLIOTEKI SEMINARIUM
DUCHOWNEGO WE WŁOCLAWKU

BASSCAN Bonawentura

Parochianus obediens, sive de duplici debito parochianorum audiendi, scilicet Missam
et verbum ei...

Poznań : Wojc. Regulus, 1647. – [32], 180 s. ; 8°

Estreicher, t. 12, s. 404

Prow.: Domus Calissiensi Can. Reg. Later.

Opr. tekst., półskórek

Sygn. XVII. O. 452

MANSI Joseph, orat.

Locupletissima bibliotheca moralis praedicabilis... T. 1-3

Mainz, s. Jo. Petri Zubrodt et h. Jo. Bapt. Schönwetter, 1673. – [16], 1226, 56, [88] s. ; 2°

Prow. Domus Calissiensen. Canon. Regul. Lateran. ad s. Nicolaum

Opr. tekst., skóra brąz., b. zniszcz.

Sygn. XVII. F. 8463

PIASECKI Paweł

Praxis episcopalis Pauli Piasecii Episcopi Chelmensis. In qua omnia quae officium &
potestatem Episcopi concernunt,

Cracoviae, in officina typographica, Francisci Caesarij , 1643. – [4], 548, [32] s. ; 4°

Estreicher, t. 24, s. 232

Prow. 1) ... Matthaei Francisci Staszkwicz ... 1703

2) Canonico. Reg. Lat. Caliss.

Opr. tekst., perg. biały, gładki, zabrudz. i zniszcz.

Sygn. XVII. Q. 1799

STARZYMOWSKI Adam Kazimierz

Porta ad caelum in via contemplativaanimae paenitentis...

Warszawa : Druk. Kol. Pijar., 1693. – [50], 130 s. ; 4°

Estreicher, t. 29, s. 217

Defekt: egz. uszkodz. przez korniki

Prow.: 1) ...Josephi Bugayski ...

2) Domus Calis. Canon. Regul. Lat. ad s. Nicolaum

Opr. tekst., skóra brązowa, gładka, brak grzb., b. zniszcz.

Sygn. XVII. Q. 1813

TERETIUS Grzegorz

Directorium spiritualis vitae FF. Eremitarum ordinis s. Pauli, primi eremitaee...

Kraków : wd. i dziedzicz. Andr. Piotrkowczyka, 1649. – [22], 285, [5] s. ; 8°

Estreicher, t. 31, s. 110

Prow.: 1) Domus Caliss. S. Nicolai Can. Reg....

2) Ks. Chodyński – piecz. XIX/XX w.

Opr. tekst., perg. makulat. – k. mszału z nutami

Sygn. XVII. O. 418

BIBLIOTEKA KANONIKÓW LATERAŃSKICH REGULARNYCH W KALISZU I JEJ LOSY PO LIKWIDACJI KLASZTORU W 1810 ROKU

Słowa kluczowe: Kalisz, kanonicy regularni, biblioteka, kościół św. Mikołaja.

Na wstępie autorka przypomina dzieje klasztoru kanoników regularnych laterańskich fundowanego w Kaliszu w 1358 roku przez króla Kazimierza Wielkiego i istniejącego tu aż do kasaty przez władze pruskie, a także sylwetki najwybitniejszych zakonników związanych z kulturą piśmienną i biblioteką klasztoru. Krótko przedstawia też dzieje i zasób biblioteki klasztornej.

Główna część pracy poświęcona jest rekonstrukcji losu księgozbioru po zniesieniu klasztoru w 1810 roku. Po rewizji księgozbioru przeprowadzonej w 1819 roku przez Samuela Bogumiła Lindego, wskazana przez niego, najbardziej wartościowa część, trafiła do Biblioteki Publicznej w Warszawie, a następnie, w 1834 roku, została wywieziona do Cesarskiej Biblioteki Publicznej w Petersburgu. Część tego zbioru powróciła do kraju na mocy traktatu pokojowego w Rydze z 1921 roku. Obecnie znajduje się w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie.

Z księgozbioru pozostawionego w klasztorze tylko niewielka część trafiła do biblioteki Szkoły Wojewódzkiej Kaliskiej oraz do biblioteki kapituły kolegiackiej w Kaliszu, którą w roku 1980 przewieziono do biblioteki seminaryjnej we Włocławku.

A LIBRARY OF REGULAR LATERAN CANONS IN KALISZ AND ITS FATE AFTER THE LIQUIDATION OF THE MONASTERY IN 1810

Keywords: Kalisz, regular canons, library, St. Michael's Church

At the outset, the author recalls the history of the monastery of Lateran canons founded in Kalisz in 1358 by King Casimir the Great and existing there until the annulment taken by the Prussian authorities, as well as profiles of the greatest religious written culture and the library of the monastery. Their history and the monastic library resources are also shortly shown.

The main part of the work is devoted to the reconstruction of the fate of the library after the abolition of the monastery in 1810. After the review of the book collection made in 1819 by Samuel Linde, indicated by him, the most valuable part went to the public library in Warsaw, and then, in 1834, was exported to the Imperial Public Library in St. Petersburg. A part of this collection returned to the country under a peace treaty in Riga of 1921. Currently, it is a collection of the University Library in Warsaw.

From the monastery's library only a small part was taken to the provincial school libraries and Kalisz collegiate chapter which in 1980 was moved to a library of the seminary in Włocławek.